

DE MUNTKLAPPER

EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE vzw
Koninklijke Vereniging

Driemaandelijks tijdschrift

- 40 -

oktober-november-december 2003

Van ruilhandel tot Congofrank; een moeilijke transitie in Congo (deel II)

50 frank 1944, zilver, Belgisch Congo, Leopold III

Op 15 november 1908 werd de Congo-Vrijstaat een Belgische overzeese kolonie en werd er eveneens een nieuwe bank in het leven geroepen, de Bank van Belgisch Congo. Deze bank had als doel de economische groei te stimuleren van de nieuwe kolonie. De transitieperiode wanneer Congo een Belgische kolonie werd deed een bijzondere monetaire situatie ontstaan. België, Frankrijk, Italië en Zwitserland, de stichters van de Latijnse Unie ¹ besloten in 1909 de nieuwe kolonie op te nemen in de organisatie. In dezelfde periode (1909-1911) werd de Belgische Nationale Bank toegelaten om tijdelijk bankbiljetten in omloop te brengen, en een bestelling van 2.175.000 frank werd naar Congo gestuurd. De kopermunten van 10 en 5 centiem geïntroduceerd door de Congo-Vrijstaat werden uit omloop genomen. Bovendien besloot de Belgische regering om voor 3,5 miljoen frank nikkelmunten van 20, 10 en 5 centiem te slaan en voor een totaal bedrag van 50.000 frank aan koperen 2 en 1 centiemstukken.

Verantwoordelijke uitgever : L. VERBIST, Berkelei 31, 2860 SINT-KATELIJNE-WAVER

Afgifte Kantoor Gent X P209161

In 1912 injecteerde de Nationale Bank van België nog eens voor 10 miljoen frank aan biljetten van 20, 100 en 1000 frank, gedrukt in de “Reichdruckerei” van Berlijn. Tezelfdertijd werd er voor 25 miljoen frank aan zilver van de Latijnse Unie naar de kolonie gestuurd.

Belgisch Congo

(in streeplijn de oorspronkelijke grenzen van de Congo-Vrijstaat in 1885).

Deze massieve introductie van geld leidde tot een ware revolutie bij de Congolese bevolking. Ruilhandel en betalingen in “natura” werden minder en minder aanvaard, zeker wanneer het om belastingen ging. Sommige problemen rezen in Katanga waar de mijnwerkers uitbetaald werden in Zuid-Afrikaanse valuta en door het scepticisme van vele handelaars om het nieuwe geld te aanvaarden. Deze situatie samen met de afschaffing van de ruilhandel was de bron van vele misverstanden geïntroduceerd door de overdracht van Congo naar België aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog.

Belgisch Congo was “ipso facto” niet in oorlog met Duitsland, omdat de kolonie afgescheiden was van België en dat volgens het congres van Berlijn; het genoot van een speciaal neutraliteitsstatuut. Dit laatste werd nog eens bevestigd op 7 augustus 1914 tussen de geallieerden. Maar vanaf het moment dat het Duitse leger gestationeerd aan het Tanganyikameer in Duits Oost-Afrika de Belgische legerpost van Lukuga aanviel, op 22 augustus 1914, besloot de Belgische regering haar Afrikaanse bezittingen te verdedigen en indien nodig in de aanval te gaan tegen het leger van de “Kaiser”. Ondanks alle verdragen werd Belgisch Congo zoals het moederland vanaf dit moment verwickeld in de Eerste Wereldoorlog 2/.

Om de Congofrank te stabiliseren werd deze gekoppeld aan het Britse pond met een koers van 25,45 frank voor 1 £ sterling in november 1914. Na de oorlog, tijdens de eerste maanden van 1919, was de Belgische frank nog steeds los van de Congolese

frank maar werd uiteindelijk dankzij regeringsmaatregelen terug geassimileerd.

De oorlogsschuld leidde tot de ineenstorting van de meeste Europese monetaire systemen en het zilver of goud in de pasmunten werd stilaan vervangen door andere metalen, en dus ook in Congo. Om het omsmelten of het verkopen van het zilver te voorkomen werden er kopernikkelmunten van 1 frank en 50 centiem in omloop gebracht. Hoewel deze munten hun intrinsieke waarde verloren hadden werden ze verrassend genoeg goed aanvaard door de bevolking, die ze liever hadden dan de bankbriefjes die slecht tegen het klimaat en de Afrikaanse stockeerplaatsen konden. Deze nikkelmunten moesten de vlucht van het witte metaal voorkomen.

De kopernikkelstukken van 10 en 5 centiem werden tijdens en na de oorlog (tot 1928) naast Brussel ook in Birmingham (1917, 1919 en 1921) verder aangemunt.

1 frank 1926, nikkel, Belgisch Congo, Albert I

De jaren 20 en 30 werden getekend door het einde van de Latijnse Unie (1926) gevolgd door een eerste devaluatie van de Belgische frank (1927) en een tweede tengevolge van de diepe crisis (1929) en het verlaten van de gouden standaard door het Verenigd Koninkrijk (1931). In 1929 en 1930 werden de laatste 1 frank- en 50 centiemstukken respectievelijk geslagen.

De eerste jaren (1936-1937) van de regering van koning Leopold III zag de aanmunting van een 5 frankstuk in een bijzondere legering: Cu 863 ‰, Zn 79 ‰, Ni 33 ‰, Al 15 ‰ en Fe 10 ‰.

5 frank 1936, nikkelbrons, Belgisch Congo, Leopold III.

In 1940 werd de Congolese frank weer gekoppeld aan het Britse pond en aangezien de kolonie weer afgescheiden was van het moederland door het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog werden de munten geslagen in Zuid-Afrika en de Verenigde Staten van Amerika. De munten (50 frank in zilver 600 ‰, 5, 2 en 1 frank in messing) met de gekende olifantafbeelding werden bij de munt van Pretoria geslagen en een hexagonaal 2 frankstuk werd geslagen in 1943 in de Franklin munt. Dit laatste werd geslagen met een fout in de legende: "Belgish" in plaats van "Belgisch" en werd snel vervangen door een rond type geslagen te Pretoria.

2 frank 1943, messing, Belgisch Congo, “Belgish” in plaats van “Belgisch”.

Na de oorlog werd in 1952 een nieuwe legende op de munten geïntroduceerd: Centrale Bank van Belgisch Congo en Ruanda-Urundi op een 5 frankstuk. Vanaf 1954 werd een nieuwe serie uitgegeven bestaande uit 50 centiem, 1 frank en 5 frankstukken in aluminium.

5 frank 1952, messing, Belgisch Congo en Ruanda-Urundi

Op 30 juni 1960 verkreeg Belgisch Congo zijn onafhankelijkheid onder de naam van de Democratische Republiek Congo en twee jaar later was het de beurt aan het koninkrijk Burundi en de republiek Rwanda.

Tijdens deze tweejarige transitieperiode werden de allerlaatste “Belgische koloniale” munten geslagen speciaal voor het autonome Ruanda-Urundigebied door de Banque d’Emission du Rwanda et du Burundi (B.E.R.B.), zijnde de 1 frankstukken geslagen in 1960, 1961 en 1964. Het exemplaar van 1964 is de eerste munt van de onafhankelijke landen Rwanda en Burundi. Er bestaan ook 50 exemplaren met jaartal 1961 met de het hoofd van de godin Ceres op de voorzijde, zoals die op de Belgische 1 frankstukken te zien was.

1 frank 1961, messing, Rwanda-Burundi, B.E.R.B.

Tijdens die turbulente periode van juist na de onafhankelijkheid van Belgisch Congo, wanneer sommige provincies zich onafhankelijk verklaard hadden van Congo-Kinshasa, zijn er ook munten geslagen voor deze rebelse provincies. De mineraalrijke provincie Katanga scheurde zich af, gesteund door België, maar werd nooit internationaal erkend. In januari 1963 gaf de Katangese premier, Moïse Tshombe, toe aan de internationale druk en Katanga werd terug ingelijfd bij Congo.

De diamantrijke provincie Zuid-Kasai begaf zich ook op de weg naar onafhankelijkheid onder leiding van Albert Kalonji. Een jaar later werd zelfs het keizerrijk uitgeroepen, maar na een bloedige strijd met de Congolese troepen moest keizer Albert I vluchten en werd de rebelse provincie net als zijn buur, Katanga, terug een deel van Congo in oktober 1962.

Alleen Katanga heeft munten geslagen gedurende zijn kortstondig bestaan. Katanga liet te Londen bij “John Pinches – Medallists” 2.000.000 5 frankstukken en een onbekend aantal 1 frankstukken slaan uit Katangees koper met als keerzijde een Katangakruis en als voorzijde een tros bananen. Er bestaan eveneens 20.000 5 frankstukken in goud.

5 frank 1961, koper, Katanga republiek

Na deze korte periode van rebellie werd Congo weer herenigd en was de ex-Belgische kolonie die ooit een modelkolonie was haar eigen koers gaan varen. Dit betekende het einde van de Belgische aanwezigheid op het Afrikaanse continent na meer dan 80 jaar.

Appendix: het Ruanda-Urundigebied

Dit gebied werd na bloedige gevechten met de inboorlingen in 1894 ingelijfd bij Duits Oost-Afrika. In de Eerste Wereldoorlog, na de overgave van de Duitse generaal Paul von Lettow-Vorbeck aan de Britse troepen in Abercorn in Noord-Rhodesia, op 25 november 1918, besloot de Hoge Raad op 7 mei 1919 te Versailles, Duits Oost-Afrika onder Brits mandaat te plaatsen. België, dat nog de provincies Ruanda, Urundi en het Kigomagebied bezette, protesteerde en verkreeg van het Verenigd Koninkrijk de verantwoordelijkheid over de provincies Ruanda en Urundi.

De uiteindelijke afronding van het diplomatiek vraagstuk werd voltooid door de overdracht van het door België bezette Kigomagebied aan het Tanganyikagebied op 22 maart 1921 en het tekenen van het protocol over de grens tussen het Tanganyikagebied en het Ruanda-Urundigebied op 5 augustus 1924. Het Tanganyikagebied kwam onder Britse bevoegdheid.

Ruanda en Urundi werden onafhankelijk op 1 juli 1962, respectievelijk als de republiek Rwanda en het koninkrijk Burundi, na een periode van gezamenlijk zelfbestuur na de onafhankelijkheid van Congo.

Noten

- ^{1/} De Latijnse Monetaire Unie is een van de eerste pogingen voor monetaire standaardisatie opgericht in 1865 en duurde tot in 1926.
- ^{2/} In 1916 voerde het Belgisch leger een offensief uit op Tabora in Duits Oost-Afrika. Dit offensief leidde tot de inname van de strategische plaats op de spoorweg naar de Indische Oceaan en betekende een keerpunt in de koloniale oorlog. Deze overwinning wordt ook beschouwd als een van de meest memorabele veldslagen in de Belgische militaire geschiedenis. Dit offensief werd geleid door luitenant-generaal Charles Tombeur, dewelke in 1926 de titel van baron kreeg van koning Albert I en in 1936 gaf koning Leopold III hem de toelating “de Tabora” aan zijn familienaam toe te voegen.

Bibliografie. Zie deel I in Muntklapper 39 (2003).

Dr. Frederik Tielens